achterstand sinds Afscheiding en Doleantie was weer ingehaald. Wij konden weer meespreken. Ja, het gezag van Dr Kuyper Sr. en van Dr H. Bavinck was zó groot, dat Prof. Honig, deze bescheiden geleerde, het als zijn schoonste taak zag om alleen maar een „Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek" uit te geven, om in beknopte vorm, met hier en daar een opmerking, een thetische aanvulling, en slechts hier en daar critische opmerkingen, het werk van deze „grootmeesters" door te geven, en met name zijn studenten langs de weg van dit compendium tot Kuijper en Bavinck te leiden. Maar na de dood van Prof. Honig is het zo geheel anders gelopen dan wij dachten. Ik noem nu alleen maar de naam van Karl Barth, die op onze tijd misschien nog groter invloed uitgeoefend heeft dan Schleiermacher in zijn tijd. Mede daarom hoopten wij op een dogmatiek van Prof. Schilder, opdat wij „bij" zouden blijven en zouden mee kunnen spreken met de vijand in de poort. Hij was de enige, die het in ons midden doen kon. Ik herinner mij een Zondagavond in Haarlem in de pastorie van Prof. Veenhof, toen nog Ds Veenhof. Prof. Schilder was pas vrij gekomen uit zijn gevangenschap. Al pratende kwam het gesprek op de uitgave van zijn Catechismus-verklaring, waarmee hij in 1938 begonnen was, en op zijn dogmatiek. Hij zei toen, dat hij voor elk werk tien jaren rekende. Ik vroeg hem toen: „Maar hoe oud denkt U dan te worden?" Hij antwoordde: „Ik hoop, dat het mag. En ik heb een goede gezondheid van de Here gekregen." Maar hij heeft deze twintig jaar niet gekregen.

De „rest" komt niet. Maar mogen wij, nu Prof. Schilder de eeuwige rust is ingegaan, eigenlijk wel spreken van een „rest" die niet gekomen is? Er is immers geen „rest" meer. Zijn werk was af. Hij heeft ons precies zoveel gegeven als de Here ons in hem wilde geven voor de komst van Zijn koninkrijk. Zeker ik weet wel, dat er zijn die zeggen of denken: Maar als Prof. Schilder nu eens niet zoveel van zichzelf geëist had, en als hij nu eens niet steeds tot diep in de nacht gewerkt had, zou het dan niet anders gegaan zijn? Ja het stond zelfs in „Trouw" te lezen dat „evenwichtigheid in werkverdeling niet zijn meest kenmerkende eigenschap was". Maar ik herinner mij een ander gesprek. Dat was in de pastorie van Harkstede in het jaar 1935. Prof. Schilder drong er toen bij Ds Veenhof op aan om te promoveren. Deze antwoordde toen, dat hij er over nadenken zou. Maar Prof. Schilder zei toen: „denken is altijd serieus". Hij bedoelde te zeggen: Nadenken over wat wij moeten doen, behoort ook tot het stuk van onze dankbare gehoorzaamheid aan de Here. En met deze paar woorden had hij mij het gehele geheim van zijn leven verklaard. Toen wist ik, dat hij serieus nadacht over zijn werk, over zijn werkverdeling, dat het volkomen serieus was, dat hij bijna nacht en dag werkte, zijn lichaam verteerde in de dienst van Christus. Het moest eenvoudig, omdat het eenvoudig moest. Hij stond midden in de strijd der geesten en zijn werk en werkverdeling werden eenvoudig beheerst door wat er op kwam zetten en wat de kerk des Heren ging bedreigen. Dat bepaalde zijn werkmethode. En wij moeten hem daarbij niet beoordelen naar de maatstaf, die geldt voor hen, die een normale begaafdheid en normale werkkracht ontvingen, maar wij moeten hem zien zoals hij was, een reus, die liep met reuze schreden, en dacht en schreef en werkte met een vaart, die niemand onzer bij kon houden. Maar hij dacht en schreef en werkte serieus naar een plan, zoals hij het vond in zijn gehoorzaamheid. En de blijdschap om te mogen werken, verhoogde zijn activiteit en zijn productiviteit. Het leven was hem een feest. En dat was geen uitspraak van de aestheticus met een geniale, artistieke aanleg, maar een uitspraak van een die zich te werken ziet gezet in het licht van Christus' dood en opstanding. Hij heeft van dag tot dag zijn taak gevonden in gehoorzaamheid aan zijn God, de Vader der geesten. En hij heeft gewerkt, zolang het dag was. Hij heeft daarbij de koude en de hitte verdragen. En hij was blij als een kind als ook anderen met hem het pad der gehoorzaamheid opgingen. En daarom schreef hij nog kort geleden, dat zij daar in Kampen zulk een fijn leven hadden. En wij moeten geloven, dat er geen „rest" meer is, maar dat zijn werk af was. En hoewel diep verslagen over zijn heengaan, moet toch grote dankbaarheid ons hart vervullen nu deze broeder, eminente geleerde, met geniale denkkracht en werkkracht, de rust is ingegaan na zoveel werk te hebben kunnen verzetten in onze ernstige en moeilijke tijden. En als wij ze beide goed begrepen hebben èn Prof. Greijdanus èn Prof. Schilder, beide verteerd in dienst van God en Gods kerken in ons vaderland dan zullen wij voor één ding oppassen, dat wij Prof. Greijdanus niet canoniseren, en dat wij niet gaan zweren bij Prof. Schilder, maar begerig zijn naar dezelfde genade om het leven en het werk in Christus' dienst te zien als een feest, en mede door hun voorbeeld gewekt en door hun werken onderwezen, de Schriften lezen en bestuderen en alzo in gelovig verkeer met het Woord Gods, en met het dagelijks gebed om de genade van de Heilige Geest, Die in alle waarheid leidt, de kerken dienen in prediking, in woord en geschrift, de kerken, die de Here door deze beide mannen tot reformatie heeft willen brengen. Zij hebben in moeilijke jaren mogen zaaien. En zij hebben dikwijls met tranen moeten zaaien. Misschien mogen wij met vreugde maaien, wat zij gezaaid hebben. En misschien laat de Here ons zien, hoe het werk van Prof. Greijdanus en van Prof. Schilder naar Zijn onnaspeurlijke wegen vruchten gaat dragen. En de erfenis van Prof. Greijdanus en van Prof. Schilder bewaren, dat betekent het Woord Gods bewaren, en blijven bij de gezonde leer. Want zij beide hebben mogen werken om de onvergankelijke schatten van het Woord Gods weer te laten zien. Indien het ons mocht begonnen zijn geweest om de rijke, schone, diepe gedachten van Prof. Schilder, dan zijn wij verloren, want dan is zijn werk in ons' midden een torso. Maar als wij mede door zijn arbeid de Schriften weer zijn gaan lezen, en mede door hem naar de Schriften zijn gedrongen, dan is zijn werk voltooid, want dan is het mede opgenomen in het werk van alle eeuwen, het werk van de kerk des Heren, om de magnalia Dei te verkondigen. De Heer zij eeuwig lof voor deze broeder, die altijd gezocht heeft, en altijd gewerkt heeft onder en met en voor de communio sanctorum. En dat werkelijk oecumenisch. v. d. B.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Prof. Schilder, onze hoofdredacteur overleden.

Welk een ontstellende tijding, die ons allen een wijle beduusd deed staan. K. S. is weggerukt van ons. Wie zou niet wenen?

Een paar dagen voor zijn plotseling heengaan, vertelde mij een vriend: weet ge, dat Schilder zeer ziek is? Dat dit sterke hart zich dreigt te begeven?

Van dat ogenblik af vreesde ik het ergste.

Maar des Vrijdags kwam „De Reformatie" en kon die de vrees niet verdrijven. Hoe had de krachtige geest getriumfeerd over het verzwakte hart.

Die als steeds wakkere polemiek, met wie de gereformeerde belijdenis niet meer verstaan.

Die rustige bespreking met broeders, die met hem van mening omtrent enig kerkrecht ietwat verschilden.

Die kinderlijke blijdschap, waarmee hij de ingekomen gelden telde voor het orgel, dat in de aula der geliefde hogeschool, door hem als mee gebouwd, zou staan.

Het orgel, dat hij zou mogen bespelen, als zijn geest waarlijk ontspanning wilde vinden? Want wat was zulk orgelspel voor hem een vreugd.

Dat grappig raadseltje van Frederik de Grote. Bewijs van zijn ook speelse geest, die zoveel registers hem ter beschikking gaf, om ons te leren, wat hem het meest bewoog.

Zo bleef de hoop, dat na enige rust alles weer goed zou gaan. Maar de Heere onze God wilde het zó niet. Hij nam hem weg en deed hem ingaan in Zijn heerlijkheid.

Zijn werk, dachten wij, was nog niet gereed. Nog bij lange niet. De strijd der kerk zou nog veel van zijn krachten vragen.

Nu wachtten wij al maar weer met spanning op een stuk van zijn arbeid voor de toelichting op de Heidelbergse Catechismus.

Kon er niet ook komen nog een Dogmatiek van zijn hand?

O, daar moest nog zoveel gebeuren. Daar stond ook nog zoveel op de eigen kalender.

Maar de Heere, de Koning der kerk, die alle ding regeert en Wiens raad alleen bestaat, zei: toch is het nu genoeg. En wij wenen, maar niet als opstandige kinderen, maar die mogen treuren, zoals God de Heere het ons veroorlooft.

Wij zullen echter veel meer danken. De Heere danken, dat Hij ons volk, de kerk deze geweldige strijder schonk in deze dagen, waarin de valse profetie gevaarlijker werkt dan ooit.

In een tijd, waarin de volken van West-Europa en ook ons volk tot in zijn zich nog noemende christelijke kringen afglijdt; snelle afloop als der wateren. Dagen, waarin de kerk weer klein werd en als tot niet gekomen in de ogen der mensen.

Maar ook dagen, waarin God de Heere nog weer een wederkeer gaf, een reformatie der kerk, en een reformator, die heel een wereld van valse profeten en vervallen calvinisten kon weerstaan, zó, dat zij geen wezenlijk antwoord hadden, en daarom te meer boosheid toonden.

Dat gaf ons allen levensvreugd.

Want wat is er schoner in ons leven, dan zo te zien strijden voor de kerk des Heeren?

En daardoor gesterkt, zelf, naar ons vermogen, daarin ook mee te mogen doen? Alles ter ere van onze Heer en Koning.

Want K. S. zocht geen eer van mensen.

Wat men ook kwaad van hem zeggen wilde, en dat was zeker niet gering, d i t niet. Hij stond altijd aan de kant der kleinen en verdrukten. En hij stond altijd, waar het gevaar het grootst was en het offer het zwaarst. Hij gaf zich altijd zelf, geheel en al.

Dat wisten de kinderen der kerk. Dat leerde ook ons volk een moment verstaan, toen het, overvallen door een verraderlijke vijand, gans verslagen ter neer lag, maar toen hoorde de stem van Schilder: uit de schuilhoek uit. Het gevaar is niet maar het Duitse wapen, maar veel meer de boze geest, die ons volk wil vatten in zijn dodelijke greep.

Toen zeide mij een socialistisch wethouder in de Groningse raad: ik lees nu „De Reformatie". Ik zie thans maar één man, die ons werkelijk weer moed en kracht geeft en dat is Prof. Schilder.

Hij heeft daarvoor geen dank gevraagd, geen eerbetoon ook gekregen. Hij dacht er ook niet aan, of klaagde er niet over.

En — wie werd er in die bange dagen wreder getroffen en dat door de mensen van zijn eigen kerk? Hij die toen gans alleen de kamp tegen de dwaling moest voeren en zijn leven wilde geven, waardoor hij het naar 's Heeren gunst voor zichzelf en mede als

OP EN OM 'T KERKPLEIN

Stil, broers . . . .!

Daar is onder ons een grote leegte gekomen.
En een diepe stilte.
Nog midden in het werk is Professor Schilder weggenomen.
Hoe heeft hij gewerkt!
Hij heeft zijn krachten verteerd.
In de laatste Reformatie, door hem verzorgd, waarin hij het uitvallen van het artikel „kerkelijk leven" verontschuldigde, schreef hij: „'t Was geen luiheid". Dat is misschien het laatste geweest, dat hij voor De Reformatie geschreven heeft.
„'t Was geen luiheid".
Alsof iemand hèm daarvan verdenken kon!
Hoe heeft hij liefgehad!
De Gereformeerde Kerken in Nederland.
En haar Theologische Hogeschool.
En ons Gereformeerde volk, waarmee hij zich volkomen één wist.
Een dankbaar mens.
Ge moest hem eens horen over zijn oud-leraren uit zijn gymnasiumtijd. Een van die oud-leermeesters was de thans nog te Kampen woonachtige Dr W. Nawijn. Indien iemand, dan heeft deze niet tevergeefs aan hem gearbeid. Schilders kennis van de oude talen was phaenomenaal. En in een gesprek over een plaats bij Calvijn en de betekenis van het daar gebruikte Latijn, zei hij eens bijna kinderlijk: „Ja, zó is het; dat heb ik nog bij Nawijn geleerd".
Hoe dankbaar hij aan de colleges van L. Lindeboom, H. Bouwman, A. G. Honig en T. Hoekstra terugdacht, leermeesters, die hij stuk voor stuk over het hoofd was gegroeid, bleek overvloedig uit hetgeen hij sprak en schreef na hun verscheiden.
Maar nooit bleek zijn dankbaarheid schoner dan toen op datzelfde kerkhof, waar zijn oud-hoogleraren de dag der opstanding beiden, een oud man begraven werd. Een oud-Zondagsschoolmeester, bij wie ook eens het jongetje Klaas Schilder in de leer was geweest. Van honderden Kamper kinderen, die in de loop der jaren door het Zondagsschoolklasje van die meester waren gegaan, was niemand op het kerkhof. Het was een zéér stille begrafenis.
Toch — één van de oud-Zondagsscholieren wàs er: Professor Dr K. Schilder. En toen de familie thuis kwam van het kerkhof lag er een briefje, zoals alleen Schilder dat schrijven kon. Een briefje, waarin het jongetje van toen, teer en fijn, schreef over de man, die hem eens verteld had van onze Here Jezus.
Zo gedacht hij hen, die ook zijn voorgangeren geweest waren en die hem gesproken hadden het goede Woord Gods.
Voor dat goede Woord Gods mocht hij strijden de goede strijd. De uitkomst overgevend aan God de HERE. Nóg hoor ik hem op de bekende vergadering van de 11e Augustus 1944, toen hem een vraag gesteld werd met het oog op de toekomst, aan het einde van de beantwoording zeggen: „En we hebben tenslotte nog een vader, die Abraham heet, die uitgegaan is door het geloof, niet wetende waar hij komen zou..."
En sedert de vrijmaking der kerken heeft men de Gereformeerde kerken Schilderkerken genoemd. Zoals men enkele jaren tevoren van de Kuyperkerken sprak. Een verwijt waartegen de oude Sikkel lang geleden in een Catechismuspreek toornde: Er zijn er, die zeggen, dat we van die zijn..... Maar we zijn van geen mens. We zijn van niemand! We zijn van Christus!
O, àls we Schilderkerken waren.....!
Dan was nu onze Raadsman vergaan.
Dan vielen we straks uiteen.
Maar we zijn van niemand.
We zijn van Christus.
Als het aan òns lag, dan zag het er bang uit. Want wij dwaalden àllen. Als schápen. Wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg. Maar de HERE heeft ons àller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen. En hij heeft de Grote Herder der schapen door het bloed des eeuwigen testaments uit de doden wedergebracht. Namelijk onze Here Jezus Christus.
Op Hem is onze hoop.
En om Hem zullen we ook gedenken onze voorganger, K. Schilder, die ons het goede Woord Gods gesproken heeft.
Er is onder ons een grote stilte gevallen.
En er kwam een grote leegte.
Stil, broers!

D. E. C.